

БОЙОВА СПІВДРУЖНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ТА ПОЛЬСЬКИХ ПАТРІОТІВ У ПОЛЬСЬКОМУ РУСІ ОПОРУ

У статті на основі аналізу історіографії та вивчення комплексу джерел зроблено спробу представити погляд автора на участь українців у польському Русі Опору, оскільки в радянські часи ця проблема була під фактичною забороною, а у період державної незалежності України поки що не знайшла належного осмислення в літературі. Між тим, інформація, що міститься в розрізних наукових і краєзнавчих розвідках, засвідчує про активну участь українців у боротьбі з гітлерівськими окупантами на різних фронтах Другої світової війни з самого її початку, в тому числі й у польському Русі Опору.

Вивчення введеної у науковий обіг низки джерел і осмислення наукової літератури на сучасній методологічній основі дозволило виявити та простежити безпосередню участь і форми антифашистської боротьби вихідців з України в Русі Опору на території Польщі. Обґрунтовано, що, на відміну від країн Західної Європи, в Польщі, поряд із військовополоненими та примусово вивезеними на роботи особами, що тікали з таборів та ешелонів по дорозі до Німеччини, значну частину українських партизан і підпільників становили направлені радянським командуванням десантники, а також групи, загони та з'єднання партизанів, котрі діяли на території України та Білорусії. Саме вони в Польщі та інших країнах виконували спеціальні завдання.

Охарактеризовано героїчні вчинки українців, які, приєднавшись до польських патріотів або самостійно створивши бойові підрозділи, вели самовіддану боротьбу проти спільного ворога – нацизму. Підкреслено, що в суспільній пам'яті польського народу зберігається бойова співдружність із українськими патріотами, особливо шанує нагороджених найвищими державними нагородами – «Хрестом Грюнвальда», «Хрестом Хоробрих», орденом «Віртути Мілітарі» та Партизанським хрестом.

Ключові слова: радянські військовополонені, українці, Друга світова війна, Русь Опору в Польщі, Армія Людова, партизани.

Здобуття Україною незалежності та прагнення вітчизняних істориків окреслити внесок власного народу у Перемогу в Другій світовій війні, участь в ній українців, спонукає нас до переосмислення тих жахливих подій. Сьогодні розмови щодо нез'ясованих питань Другої світової війни отримали політичне забарвлення у зв'язку з військовими діями на Сході України. Причина цього криється в тому, що з майже сімдесятирічної давнини у наше сьогодення перекочував ряд так і не з'ясованих гострих проблем, що є, так би мовити, додатковим збудником громадського спокую (наприклад, долі ветеранів війни, військовополонених, колишніх «остарбайтерів» тощо).

Однією з таких «білих плям» в українській історіографії залишається проблема участі українців у європейському Русі Опору в Роки Другої світової війни, в т.ч. і в польському, адже

на сьогодні ще не має цілісного дослідження з даного питання. Проблематикою дослідження участі радянських людей, в т.ч. і українців в польському Русі Опору під час Другої світової війни в радянські часи займалось певне коло дослідників, зокрема це праці В. Квітинського [5], В. Клокова [6; 7] та М. Семіряги [16]. Характерною рисою даних публікацій є їхня комуністична ідеологізація. Даною проблемою, зокрема, займались і польські дослідники [4; 17; 19-24], що використовували у своїх працях архівний матеріал, який дав змогу окреслити важливий внесок у звільнення польської держави від нацистів радянських бійців, у складі яких відважну боротьбу з ворогом вели і наші співвітчизники.

В роки незалежності дане питання піднімали у своїх розвідках чимало українських істориків та краєзнавців, що наразі можуть бути використані для написання цілісного дослідження [3; 18]. Також, важливим доповненням даного дослідження став аналіз статей у місцевих періодичних виданнях [2; 9-15]. Дані джерела, основані на споминах українців – учасників польського Опору, дають нам можливість ознайомитись з подробицями їхньої боротьби на польській землі.

Варто зазначити, що впродовж останніх десятиліть у західних країнах, де розгортався Рух Опору проти нацифашистських поневолювачів, повсякденні зусилля істориків зосереджено переважно на подробицях та другорядних проблемах війни, адже основні питання вже ґрунтовно розроблено. Про наслідки та уроки Другої світової війни згадують переважно під час відзначення її «круглих дат» [8, с.102]. Довгі часи про участь українців в Другій світовій війні в СРСР, де проживала їх переважна більшість, говорити було не прийнято, а підкреслювалося, що війну вів весь радянський народ. Після розпаду Радянського Союзу з допомогою імперативу переваги радянського фактора, котрий позиціонується передусім як російський, возвеличується виключна визначальна роль Росії в здобутті Перемоги над нацизмом.

Особливо гостро відчувається потреба залучення та неупередженого дослідження історичних документів з архівних фондів Російської федерації, Великої Британії та Польщі, в яких можливо б не лише знайти списки особистого складу вояків армії Людової, армії Крайової, Війська Польського чи армії генерала Андерса і серед них українців, а й чіткіше унаочнити їх безпосередню участь та внесок у боротьбу з нацизмом. Спільний пошук історичної справедливості не лише сприятиме розширенню параметрів співпраці між науковцями цих країн, а й стане консолідуючим чинником у боротьбі проти будь-якої форми проявів неонацизму в сучасному світі на міждержавному рівні.

Однією з таких сторінок спільної боротьби проти нацистів були бойові дії на території Польщі. Важливою формою допомоги українських людей польському національно-визвольному Русі була їх безпосередня участь у партизанській боротьбі на території сусідньої держави. У 12 країнах Європи спільно з іншими патріотами билися проти нацизму українці, з них близько половини – в

Польщі, основну масу з числа яких представляли колишні військовополонені.

Полонені з таборів смерті, що були розташовані на території Польщі, здійснювали постійні втечі та приєднувались до місцевих партизан, адже прагнули волі та бажали продовжити боротьбу з ворогом, хоч і на чужій території. Вони втікали при різних обставинах: під час транспортування військовополонених до таборів; безпосередньо з самих таборів; під час конвоювання на роботи; з насильно організованих гітлерівцями робітничих загонів та ін. [19]. Скільки було здійснено втеч і скільки втекло полонених, встановити важко. За далеко неповними даними, вказується, що з 22 червня 1941 р. до 1 травня 1944 р. радянськими військовополоненими, що знаходились на польських землях, здійснено 66 694 втечі [20].

Кількість втікачів становила понад 65 тисяч чоловік. Втечі спочатку були стихійними і в багатьох випадках поодинокими. Але з часом вони ставали більш організованими і масовими. Так, 30 серпня 1941 р. тільки з табору №316 Седльце, що у Варшавському воєводстві, втекло більше сотні полонених [23].

Стосовно допомоги військовополоненим з боку польських патріотів, то командуванням польських партизанських загонів навіть був виданий у серпні 1941 р. наказ до підлеглих загонів в якому він звертався із закликом до всіх поляків: «... незважаючи на політичні переконання, аби страждаючим в неволі полоненим надали допомогу, проявили сердечність в ім'я загального гуманізму. Це були люди, які залишили вдома рідних і були взяті до неволі нашим спільним ворогом. Не можна забувати, що з того ж карабіна чи пістоleta сьогодні ворог вбиває радянського військовополоненого, а завтра когось з нас. Ми не можемо байдуже споглядати на масове знищення військовополонених, яких ворог вбиває всупереч усім міжнародним умовам» [22].

Нерідко українцям вдавалося зв'язатися з представниками деяких підпільних груп, які боролися проти гітлерівців до формування Польської робітничої партії (ППР – створена 5 січня 1942 р.). Деякі з втікачів військовополонених тимчасово вступали в бойові організації, створені емігрантським урядом В. Сікорського.

Загалом, варто зазначити, що ППР – керувала діями Армії Людової, що була в тісній співпраці з радянським партизанським рухом та Червоною Армією. Натомість командування Армії Крайової, очолюване емігрантським урядом і місцеве вище керівництво не прагнули до дійсної співпраці з радянськими партизанами і військами. Більш того, на плани командування Армії Крайової вирішальний вплив мала теорія «двох ворогів», відповідно до якої не слід послабляти німецьку військову міць і полегшувати завдання Червоної Армії. У директивах командування Армії Крайової (так званий план «Буря») підкреслювалося, що при відступі німецької армії з польської території передбачаються удари по її ар'єргардам і лише в цьому випадку визнавалася можливість тактичної взаємодії з радянськими військами. Однак ця взаємодія розглядалося

як крайня необхідність [7, с.33]. Тому, здебільшого, саме в бойові одиниці Армії Людової включались українські партизани.

Можна навести багато прикладів бойового сплетіння українських та польських патріотів на території Польщі. Так, наприклад, сталося і з Федором Микитовичем Ковальовим (партизанський псевдонім «Федька», а згодом Теодор Альбрехт) з с. Новомлинівці, Більмацького району, Запорізької області. Потрапивши в полон в липні 1941 р. під Могильовом в Білорусії він був направлений на територію Німеччини на примусові роботи. По дорозі йому вдалось втекти. Довго блукаючи лісами йому вдалось знайти місцевих жителів [14]. Так, сім'я Марії Жигалюк та її доньки Ганни, що переїхали сюди до війни із Західної України почала піклуватися за Ф. Ковальовим, адже він під час оточення отримав поранення. Вони знали, що за переховування втікачів їх чекатиме смертна кара, але вони не вагаючись взяли до себе українця, а згодом і познайомилися з місцевими партизанами. В хуторі перебували і інші поранені радянські військовополонені, що втекли від нацистів [15]. Ф. Ковальов вирішив організувати партизанську групу (як зазначають польські історики – першу у Східній Польщі) та почати рухатись на Схід – до своїх. Загін діяв в районі м. Бяла-Подляска, що в Люблінському воєводстві і налічував 19 чоловік. Для боротьби потрібна була зброя і Ф. Ковальов вирішив її здобути під час виконання першого бойового завдання групи. 14 вересня 1941 р. вони здійснили в лісі біля с. Тучка засідку на підводі з місцевими поліцаями, в результаті якої вся група була озброєна (8 гвинтівок, 2 пістолети, 6 гранат) [10]. Згодом, зв'язавшись з місцевими патріотами Армії Людової, почали спільні дії проти ворога. Так, загону Ф. Ковальова було присвоєно ім'я Адама Міцкевича.

Зі збільшенням чисельності загону змінилися і її завдання. Тепер вони пускали під укіс військові ешелони на перегонах Варшава – Брест та Хелм – Люблін – Ковель, здійснювали напади на німецькі машини, що рухались по шосе, зривали мости на шляху Луково – Люблін [9]. В грудні місяці становище для загону стало критичним – їх взяли в кільце добре озброєні нацистські підрозділи. Але командир вирішив здійснити прорив, що став успішним. За Ф. Ковальова нацисти обіцяли високу винагороду – 600 тисяч злотих [15]. Найважчі часи настали в квітні 1943 р., коли ворогом, за наказом Гімлера, була застосована авіація, кинуто в бій 8 полків, що рухались на фронт. Багато побратимів Ф. Ковальова тоді загинуло, але загін знову вирвався з оточення і продовжив боротьбу в районі Парчевських лісів. Вдалось врятуватись і жителю м. Маріуполя – Володимиру Ремезову [10].

В грудні 1943 р. загін влився в бойові з'єднання Армії Людової. Ф. Ковальов став заступником начальника штабу Другого партизанського округу, а начальником був Мечислав Мочар. Його загін, як свідчать архівні дані, став найбільшою бойовою одиницею Другого партизанського округу – 400 партизан. Сам же Ф. Ковальов став майором Гвардії Людової [11]. 3 лютого 1944 р. з ініціативи командування Армії Людової загін був з'єднаний з ра-

дянською підпільною групою на чолі з Я. Письменним. Внаслідок чого, було утворено батальйон ім. М.І. Калініна, що діяв аж до повного звільнення Польщі [14].

Польське населення пам'ятає подвиги українця, про нього написано багато книг, складено легенди. В 1970 р., на запрошення Польського комітету ветеранів, Ф. Ковальов зустрівся зі своїми польськими бойовими друзями у Варшаві. Особливо теплою була його зустріч з Мар'яном Спихальським – Головою Державної ради Польської Народної Республіки. В 1943 р. він очолював генштаб Армії Людової і добре знав Ф. Ковальова. М. Спихальський вручив Ф. Ковальову почесну грамоту та нагородив його найвищою польською нагородою – «Хрестом Грюнвальда» [2]. Відвідав наш співвітчизник і могили своїх бойових товаришів (за підрахунками польських істориків загинуло – 186 чоловік). Всі могили доглянуті, завжди лежать живі квіти. Поляки свято шанують пам'ять тих, хто віддав своє життя за їх свободу та державність. Місцеве населення зустрічало його як національного героя, адже його ім'я золотими літерами вписане в історію спільної боротьби двох держав [12, с.569-570].

Участь радянських людей, у т. ч. й українців, в Русі Опору польського народу і його активізація викликали серйозну тривогу в окупантів. В середині грудня 1941 р. генерал-губернатор окупованої Польщі Г. Франк у зв'язку з цим наголошував, що перед німецькою адміністрацією і перш за все перед поліцією та органами безпеки в генерал-губернаторстві стоять дуже важкі завдання [17]. Широкого розмаху набирає така форма Опору польського народу, як саботаж. Внаслідок чого в 1941-1942 рр., випуск продукції основними промисловими галузями в окупованій Польщі зменшився на 30 відсотків [1]. Тому, з другої половини 1942 р. песимізм польського народу змінювався вірою в перемогу над нацизмом, а польські патріоти починають тісно співпрацювати з радянськими людьми в пекельному двобою з окупантами.

У 1943 р., особливо з другої половини, в зв'язку зі значним розширенням партизанської боротьби в Польщі участь в ній українських партизанів стало більш значимим. До кінця року практично не було таких більших чи менш великих загонів, в яких не воювати б українці. Командування Гвардії Людової перейшло до практики формування з радянських партизан самостійних загонів, що підпорядковувалися лише командирі бригади або командувачу округом. Так, зокрема, було в Варшавському і Люблінському округах [21].

Важлива особливість партизанського руху в Польщі полягала в тому, що з червня 1943 р., коли було встановлено зв'язок з Українським штабом партизанського руху, його керівництво передало наказ усім радянським партизанам, крім льотчиків і танкістів, залишатися на території Польщі і боротися проти ворога разом з Гвардією Людовою [24].

Перенесення бойових дій багатьох радянських партизанських загонів і груп на територію східних районів Польщі почалося з

весни 1944 р. в зв'язку з виходом військ 1-го Українського фронту на радянсько-польський кордон, а також на підставі відповідного прохання командування Армії Людової. Прибуття радянських загонів, які пройшли жорстоку школу партизанської війни, активізувало польський Опір. Швидко росли і міцніли нові національні формування. Воюючи пліч-о-пліч з радянськими партизанами проти спільного ворога, вони переймали у них перевірені в боях форми і методи боротьби. Відразу ж розширився діапазон дій польських загонів і бригад. Українці з числа радянських партизан принесли з собою активність, наступальність і безстрашність.

Віддав своє життя за Перемогу на польській землі і легендарний Сашко – капітан Гвардії Людової, українець Василь Петрович Войченко. Збитий в повітряному бою в 1941 р. український льотчик, якому тоді тільки минуло 20 років, змінив комбінезон пілота на партизанський одяг і став у лави народних месників. У 1942 р. Василь Войченко вступив до партизанського загону на території Келецького воеводства. Потім він очолював загопи Гвардії Людової ім. Маріана Лангевича, «Сокіл», які прославились своїми подвигами. Василь Войченко брав участь у багатьох сміливих і успішних партизанських операціях.

В грудні 1944 р. нашого героя скосила ворожа куля. Але пам'ять про його героїчні вчинки і досі живе на польській землі. Про В. Войченка складено партизанську пісню. Його іменем названо одну з польських прикордонних застав. Він посмертно відзначений найвищим польським бойовим орденом – Хрестом Грюнвальда [6, с.19].

В ніч на 28 липня 1944 р. група на чолі з чернігівцем, на той час уже досвідченим партизанським розвідником І. Караваєвим, приземлилась на польській землі, північніше Кракова – в районі Тунельських лісів. За кілька днів вона поповнилась 28 втікачами-військовополоненими. Пізніше прийшло ще понад тридцять патріотів. І. Караваєв вирішив створити загін у складі двох взводів. Польські антифашисти допомогли йому встановити зв'язок з Першою Краківською бригадою ім. Б. Гловацького, яка завжди приходила на допомогу партизанам, особливо коли останні вступали у бої з карателями [18, с.23]. Загін І. Караваєва і бригада ім. Б. Гловацького спільно здійснювали диверсійні акти і інші бойові операції, караваївці допомагали польським патріотам зброєю і боеприпасами, навчали їх мінно-підривної справі.

Згодом, І. Караваєву було наказано з Центру передислокуватись в район Катовіце, а згодом до Чехословаччини. Під час здійснення даного рейду з 19 серпня 1944 р. партизанів весь час переслідували карателі. Неподалік с. Дубе, що знаходилось біля м. Олькуша загін І. Караваєва 24 серпня потрапив в оточення і змушений був вступити у бій з нацистами. Було знищено понад 50 гітлерівців, але великих втрат зазнав і загін І. Караваєва – 54 бійці. Часто бійці загону, щоб не потрапити в полон, віддавали власне життя не покидаючи власної зброї – підривали гранату у власних руках коли до них наближався ворог. Але їм вдалось вирватись з оточення. Завдяки

героїзму бійців загону І. Караваєва було знищено понад 200 карателів [16, с.60]. Після цього командир загону вирішив повернутись на стару базу та знову з'єднатись із бригадою ім. Б. Гловацького, що дислокувалась у Сухеднювських лісах на північ від м. Кельце. По дорозі партизани нищили залізничні колії, підривали мости, руйнували лінії зв'язку, нападали на невеликі гарнізони нацистів.

Згідно даних польських істориків партизанський загін «Штурм» під командуванням І. Караваєва за три з половиною місяці висадив у повітря 4 мости, 10 паровозів, 203 вагони і платформи, 25 танків, 18 автомашин, 2 бронемашини, 7 гармат. За цей же період загonom вбито і поранено понад 2500 нацистів [18, с.24]. В середині листопада 1944 р. за наказом Центру загін перейшов лінію фронту на ділянці 13-ї армії Першого Українського фронту. Варто зазначити, що колишній партизанський розвідник у повоєнний час зробив багато для увічнення пам'яті своїх бойових побратимів, що загинули на польській землі, підтримував тісні зв'язки з польськими друзями, разом з якими пройшов вогневими дорогами війни.

Слід особливо підкреслити, що успішній боротьбі українських партизан в Польщі сприяв найтісніший їх зв'язок з місцевими антифашистськими патріотичними силами.

На початку липня 1944 р. розвідувальна група «Овін» після вдалої операції на території Білорусії одержала наказ Центру: «Терміново відходити за р. Буг на територію Польщі з метою проведення розвідки в районах міст Мава, Плонськ, Рипін, Цеханув, Бежунь, Серпц...» [18, с.25].

У ніч з 18 на 19 липня група, у складі якої був розвідник з м. Корюківка В. Маро («Олень»), потрапила до Польщі. Невдовзі вона встановила зв'язок з місцевими партизанами, а згодом до неї приєднався досвідчений розвідник, німець за національністю Вальтер Бюльц. У своїй ефрейторській формі він вільно спілкувався з німецьким солдатами, здобував цінні відомості.

Нацисти відчули: діє відмінно замаскована розвідгрупа і вирішили будь-що виявити її і ліквідувати. Почастішали облави. Розвідники зазнали важких втрат і змушені були на певний час відмовитись від «спілкування» з Центром. Через деякий час зв'язок було знову налагоджено. Робота радянської радіостанції в тилу 2-ї польової німецької армії бентежила бригаденфюрера СС Шелленберга, особливо через те, що його підлеглі не могли знайти ключа до шифровок «Овену» [16, с.64]. Врешті-решт ворог виявив місцезнаходження розвідгрупи. В нерівною бою загинув командир капітан Г. Братчиков, але окремим розвідникам, в тому числі і В. Меро вдалося вийти з оточення. А незабаром В. Меро став заступником нового командира. Наприкінці лютого 1945 р. група з'єдналась з частинами Червоної армії [18, с.25-26].

Великий внесок у Перемогу внесли і жінки-розвідниці з України. Зокрема, в Тухольських лісах активно співпрацювали з польськими патріотами українки Н. Борович, О. Гончаренко та М. Бобирева. Перші дві працювали на ремонтних роботах на за-

лізниці та збирали одночасно розвіддані. Коли їх загідозирали, дівчата втекли до місцевого партизанського загону, у складі якого брали участь в багатьох операціях. Наші патріоти інформували Центр про рух нацистських ешелонів, про торпедний завод у Бидгоші, про місцезнаходження заводів засекреченої на той час німцями зброї – ФАУ-1 і ФАУ-2 [18, с.27]. М. Бобирєва діяла в районі Кракова у складі оперативно-диверсійної групи «Авангард», а пізніше в партизанському загоні М. Казіна, де виконувала спецзавдання радянської розвідки. Цінність добутої інформації нашими дівчатами була надзвичайно великою. Всі вони нагородженні польським урядом «Партизанським хрестом» [3, с.197].

На відміну від країн Західної Європи в Польщі значну частину українських партизан становили і спеціально направлені радянським командуванням десантники, а також групи, загони і з'єднання партизанів, які знаходились на території України та Білорусії. Крім того, розвідувальні органи Червоної Армії направляли в ці країни чимало своїх розвідників для виконання спеціальних завдань, не пов'язаних на пряму з партизанською діяльністю. Але в реальності обставини складались так, що в багатьох випадках розвідники ставали партизанами і навіть організаторами і керівниками партизанських загонів. Тому багато дрібних розвідгруп, що налічували спочатку по 5-10 осіб, перетворювалися у великі партизанські загони [5, с.85]. Українці, вливаючись у розвідувально-диверсійні групи, значно посилювали їх, надавали вагому допомогу в зборі оперативної інформації.

В районі м. Кракова діяла розвідувальна група «Голос» у складі чотирьох осіб – одна з багатьох груп, що забезпечувала війська 1-го Українського фронту відомостями про противника в районі Кракова. Очолював групу Євген Степанович Березняк, родом з м. Дніпро, а його заступником був уродженець с. Марто-Іванівці Олександрійського району Кіровоградської області [13].

За 156 днів перебування групи «Голос» в тилу ворога було передано в Центр 150 радіограм. Одне з найважливіших досягнень групи – встановлення в грудні 1944 р. за допомогою польських партизан схеми мінування Кракова. Схему мінування міста і план укріп району було передано в Центр. Наступаючи радянські війська, маючи точні дані, перерізали кабель, що зв'язував підірваний пункт з вибухівкою, захопили форт Пастернак, де знаходився німецький персонал, який чекав наказу про вибух [4, с.168-169]. Блискуча краківська операція покладена в основу художнього фільму «Майор Вихор», який побачив світ у 1967 р. У 2001 р. Є. Березняка удостоєно звання Героя України та звання генерал-майора Збройних сил України. Разом зі своїм бойовим товаришем О. Шаповалом нагороджений Урядом Польської Народної Республіки «Хрестом Хоробрих», «Віртуті Мілітарі», Партизанським хрестом та іншими медалями. Обидва побратими стали почесними жителями польського м. Краків [13].

Проявом вдячності щодо радянських партизанів, зокрема і до партизанів-українців, які мужньо боролися за визволення

Польщі з-під нацистського ярма, були бойові ордени, якими нагородив їх уряд Польської Народної Республіки. Було нагороджено 233 українця, в тому числі: орденом – Хрест Грюнвальда – 28, орденом «Віртуті Мілітарі» – 18, хрестом «За хоробрість» – 147, решту – Партизанським хрестом [6, с.23].

Участь українців з числа радянських людей у польському Русі Опору отримала високу оцінку у тих, хто організовував дану боротьбу і керував нею, а також і у всіх патріотів, спільно з якими вони боролись. Польський народ береже пам'ять про українців, пліч-о-пліч з місцевими патріотами героїчно боролись в їхніх рядах Руху Опору. Бойові операції українців, що діяли на території Польщі, завдавали відчутних ударів по гітлерівській машині. Але їх заслуга не лише в цьому. Їх роль набагато більша. Вони показали польському народу на що здатна людина, яка бореться за волю і незалежність, проти насилля і гніту. Учасники Спротиву вірили, боролись і перемагали в тяжких для окупованих країн умовах. Їх віра вселяла надію, що спільна боротьба наблизить час Перемоги і настане мирне життя на рідній землі.

Список використаних джерел та літератури:

1. Дзипанов Р. Незабываемая страница истории / Р. Дзипанов // Политическое самообразование. – 1980. – № 5. – С.65.
2. Ємченко О. Легендарний Теодор / О. Ємченко // Прапор комунізму. – 1965. – 11 грудня.
3. Жук В. Участь полтавців у партизанському Русі Опору за кордоном / В. Жук // Полтавський краєзнавчий музей : збірник наукових статей 2001-2003 рр. : маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток. – Полтава : Дивосвіт, 2004. – С.189-199.
4. Зайонц Ю. Шли бои / Юзеф Зайонц. – М. : Воениздат, 1968. – 192 с.
5. Квітинський В.А. Партизанська співдружність / В.А. Квітинський // Укр. іст. – 1965. – № 5. – С.85-86.
6. Клоков В. Далеко від Батьківщини : українці в антифашистській боротьбі народів Європи : (1941-1945) / В. Клоков, А. Кудрицький, І. Бречак – К. : Політвидав України, 1968. – 159 с.
7. Клоков В.І. Допомога українського народу зарубіжному рухові Опору / В.І. Клоков // Укр. іст. журн. – 1965. – № 5. – С.32-42.
8. Коваль М.В. Друга світова війна та історична пам'ять / М.В. Коваль // Укр. іст. журн. – 2000. – № 4. – С.100-106.
9. Лукаш І. Таємниця легендарного Альбрехта / І. Лукаш // Запорізька правда. – 1968. – 15 вересня.
10. Лукаш І. Таємниця легендарного Альбрехта / І. Лукаш // Запорізька правда. – 1968. – 17 вересня.
11. Лукаш І. В єдиному строю / І. Лукаш // Прапор комунізму. – 1973. – 13 листопада.
12. Лукаш І. Велике бачиться на відстані / Іван Лукаш. – Дніпропетровськ : Січ, 1998. – С.566-571.
13. Пасічник А. Кіровоградці у складі антифашистських інтернаціональних сил / А. Пасічник // Народне слово. – 2012. – 20 грудня. – С.6.
14. Причиненко П. Людина з легенди / К. Причиненко // Прапор комунізму. – 1972. – 17 червня.
15. Причиненко К. Командира звали Федором / К. Причиненко // Прапор комунізму. – 1972. – 19 червня.

16. Семиряга М.И. Советские люди в европейском Сопротивлении / М.И. Семиряга. – М. : Наука, 1970. – 352 с.
17. Тобіаш Ю. Радянські партизани на польській землі (1941-1945 рр.) / Ю. Тобіаш // Наука і суспільство. – 1968. – № 9. – С.26.
18. Юр'єв Б. Далеко від Батьківщини: чернігівці у русі Опору народів Європи та іноземці-антифашисти в підпіллі й партизанських загонах Чернігівщини в роки другої світової війни / Б. Юр'єв. – Чернігів : [б.в.], 2003. – 62 с.
19. Datner Sz. Ucieczki jenieckie z niewoli niemieckiej / Sz. Danter. – Warszawa, 1966. – S.77.
20. Datner Sz. Ucieczki z niewoli niemieckiej w czasie drugiej wojny Światowej / Sz. Danter // WPH. – 1960. – № 2. – S.122.
21. Mankowski Z. Gwardia Ludowa i Armia Ludowa na Lubelszczyźnie / Z. Mankowski, J. Naumik. – Lublin, 1960. – S.18.
22. Materiały źródłowe do historii polskiego ruchu ludowego. T.IV: 1939-1945. – Warszawa, 1966. – S.29-30.
23. Najnowsze dzieje Polski: Materiały i studia z okresu II wojny światowej. T.10. – Warszawa, 1966. – S.248.
24. Nazarewicz R. Głowne problemy polityczne polskiego ruchu oporu 1939-1945 / R. Nazarewicz. – Warszawa, 1972. – S.14-16.

Ю. А. Климчук

***Боевое содружество украинских и польских патриотов
в польском движении сопротивления***

В статье на основе анализа историографии и изучения комплекса источников предпринята попытка представить взгляд автора на участие украинцев в польском Движении Сопротивления, поскольку в советское время эта проблема была под фактическим запретом, а в период государственной независимости Украины пока не нашла должного осмысления в литературе. Между тем, информация, содержащаяся в разрозненных научных и краеведческих исследованиях, показывает, что украинцы активно участвовали в борьбе с гитлеровскими оккупантами на различных фронтах Второй мировой войны с самого её начала, в том числе и в польском Движении Сопротивления.

Изучение введенных в научный оборот ряд источников и осмысление научной литературы на современной методологической основе позволило выявить и проследить непосредственное участие и формы антифашистской борьбы выходцев из Украины в Движении Сопротивления на территории Польши. Обосновано, что, в отличие от стран Западной Европы, в Польше, рядом с военнопленными и принудительно вывезенными на работы лицами, бежавших из лагерей и зилелонов по пути в Германию, значительную часть украинских партизан и подпольщиков составляли специально направленные советским командованием десантники, а также группы, отряды и соединения партизан, действовавших на территории Украины и Белоруссии. Именно они в Польше и других странах выполняли специальные задания.

Охарактеризованы героические поступки украинцев, которые, присоединившись к польским патриотам или самостоятельно создав боевые подразделения, вели самоотверженную борьбу против общего врага – нацизма. Подчеркнуто, что в общественной памяти польского народа хранится боевое содру-

жество с украинскими патриотами, особенно поляки чтят награжденных высшими государственными наградами – «Крестом Грюнвальда», «Крестом Храбрых», орденом «Виртути Милитари» и Партизанским крестом.

Ключевые слова: советские военнопленные, украинцы, Вторая мировая война, Движение Сопротивления в Польше, Армия Людова, партизаны.

Yurii Klimchuk

***Military cooperation of Ukrainian and Polish patriots
in the polish resistance movement***

The article attempts on the basis of analysis of historiography and the study of complex sources to present the author's view on the Ukrainian part in the Polish resistance movement, as in Soviet times this problem was under an actual band, and in the period of independence of Ukraine has not yet found a proper understanding in the literature. Meanwhile, the information contained in disparate scientific and naturalistic intelligence, shows that the Ukrainian took an active part in the fight against the Nazi invaders on different fronts of the Second World War from the beginning, including the Polish resistance movement.

Learning introduced into scientific use several sources and understanding of the scientific literature on modern methodological basis revealed and traced directly involved and forms of anti-fascist struggle of immigrants from Ukraine in the resistance movement in Poland. Proved that, unlike Western Europe, in Poland, along with prisoners and forcibly transported for work persons who fled the camps and trains on the way to Germany, a significant part of Ukrainian partisans and underground fighters were specifically directed by the Soviet command paratroopers and groups, teams and compounds guerrillas who operated in Ukraine and Belarus. Exactly by them were performed special tasks in Poland and other countries.

The article describes heroic deeds by Ukrainian, who joined the Polish patriots or creating their own combat units and lead selfless struggle against the common enemy – Nazism. It is emphasized that in the public memory of the Polish people kept fighting commonwealth with Ukrainian patriots, especially the highest honour awarded by state awards – «Order of the Cross of Grunwald», «Cross of Valour», orдер «Virtuti Military» and «Partisan Cross».

Key words: Soviet POWs, Ukrainians, World War II, resistance movement in Poland, Armia Ludowa, guerrillas.

Отримано: 27.10.2016